Verslag conferentie 'Barometer van de dreiging. Tien jaar Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland'.

Op 16 december 2015 stond de NCTV stil bij de 40e editie van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) met de eendaagse conferentie 'Barometer van de dreiging. Tien jaar Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland'. Bij de conferentie waren zo'n driehonderd genodigden aanwezig, het merendeel werkzaam op het gebied van terrorismebestrijding of het tegengaan van radicalisering. Ook de pers was in de zaal.
In mei 2005 verscheen de eerste editie van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN). Tien jaar later kwam de veertigste editie uit, aanleiding om met de partners van de NCTV terug te blikken op hoe het thema 'terrorisme' zich vanaf 2005 heeft ontwikkeld en vooruit te kijken naar de toekomst van het DTN.

<u>Na tien jaar behoefte aan verandering?</u>
Dick Schoof, de huidig Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid opende de dag met het uitspreken van de verwachting een aantal vragen beantwoord te krijgen. De belangrijkste vragen waren: hoe heeft het DTN zich in de afgelopen tien jaar ontwikkeld en welke maatschappelijke functie had het periodiek rapport. Schoof: "Het DTN heeft als doel om iedereen objectief te informeren over de terroristische dreiging. Eraan gekoppeld is een dreigingsniveau. Waarvan we er vier hebben. Sinds maart 2013 is dat substantieel". Hierna stelde hij de vraag of de opbouw van de vier dreigingsniveaus voldoende ruimte geeft om de maatschappij over terrorisme te informeren en of dit verandering behoeft.

<u>Analyse DTN's</u>
Professor Edwin Bakker (Universiteit Leiden) presenteerde vervolgens een essay dat hij samen met Jeanine de Roy van Zuijdewijn naar aanleiding van de conferentie schreef.[1] Dit bevat een analyse van de DTN's vanaf de eerst verschenen editie in mei 2005 tot en met de laatste editie van november 2015. In de presentatie kwam de woordkeuze in de dreigingsbeelden ter sprake, waarbij gerefereerd werd aan een 'worsteling' met veel gebruikte termen die zijn toegepast door de NCTV. Een belangrijke vraag was of de dreiging kwantificeerbaar is en de lading in één woord, momenteel 'substantieel', gedekt kan worden. Een ander aspect dat genoemd werd was de nadruk op het jihadisme in de dreigingsbeelden, waardoor andere vormen van extremisme of terrorisme enigszins onderbelicht bleven. Gedurende de conferentie werd geregeld gerefereerd aan het essay, dat aan de aanwezigen werd verstrekt. De dag werd ingedeeld in drie blokken met elk een eigen invalshoek.

1. <u>Impact van dreiging: reflecties uit samenleving, journalistiek en wetenschap</u>

Sinds 9/11 is terrorisme een veelbesproken thema in politiek, media en samenleving. Hoewel de dreiging niet voortdurend hoog was, is deze ook nooit helemaal weg geweest. Het DTN heeft als doel politiek, pers en publiek op objectieve wijze te informeren over de terroristische dreiging. Maar in hoeverre slaagt de NCTV daar ook in? In de paneldiscussie met professor Paul Frissen (Universiteit van Tilburg), Marcel Gelauff (NOS Journaal) en Nourdin El Ouali (Gemeenteraadslid in Rotterdam), werden deze en andere vragen behandeld. Ter inleiding liet El Ouali een aangrijpend filmpje zien over hoe terrorisme polarisatie tot gevolg kan hebben, en riep hij op tot meer eenheid in de samenleving. De reactie van Paul Frissen luidde: "We leven gelukkig in een open samenleving. Een basiskenmerk van een open samenleving is dat deze heel veel verschillende richtingen kent. Daar zit juist in termen van veerkracht en weerbaarheid de allergrootste kracht. Hetgeen de overheid verdedigt, is juist de pluraliteit en niet de eenheid". Gelauff, over de rol van de NOS: "Onze taak als journalisten, zeker als de NOS, een nieuwsorganisatie, is te laten zien wat er in de samenleving gebeurt: wat zijn de feiten die zich in de wereld om ons heen afspelen en welke vinden wij relevant? Daar proberen we context, duiding en betekenis aan te geven. Als we het met zijn allen voortdurend over hetzelfde onderwerp hebben, of de politiek het daar voortdurend over heeft, dan zijn wij daar natuurlijk snel een reflectie van". Over de dreigingsniveaus stelde Gelauff dat je de samenleving er niet mee helpt om ze af te schaffen, omdat de burger daar behoefte aan heeft, maar aangeven dat de dreiging betrekkelijk is. "Je moet het niet verabsoluteren, dat doet de politiek wel. Het is een subjectief begrip, dus je moet er niet over praten alsof dit de waarheid is". Ook

[1] 'Barometer van de dreiging. Tien jaar Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 2005-2015', Edwin Bakker en Jeanine de Roy van Zuijdewijn, NCTV, december 2015.

belangrijk vond Gelauff dat vanuit de journalistiek het verschil tussen feiten en politiek aangegeven moet worden. El Ouali gaf aan dat de dreiging invloed op hem heeft en hem angst inboezemt. Hij zei dat moslims in toenemende mate worden gewantrouwd. “De juiste balans tussen gemeenschappelijkheid en diversiteit moet gevonden worden”. Hij was erg sceptisch over hoe die eenheid op dit moment wordt geduid. Hierop meende Paul Frissen zich een voorbeeld te kunnen herinneren: “Een aantal jaren geleden werd er een brief geschreven richting de Marokkaanse gemeenschap om hen op te roepen iets te zeggen”. Volgens Frissen werd hiermee een verkeerde boodschap gestuurd, “de staat kent alleen Nederlanders en niet-Nederlanders. De staat is in dat opzicht neutraal”. Frissen vond het belangrijk om in de DTN’s duidelijk te vermelden dat het om terrorisme gaat en niet de geloofsovertuiging.

2. Jihadistische dreiging tegen het Westen. Is er een weg naar een oplossing?

Het tweede blok van de conferentie stond in het teken van de jihadistische dreiging tegen het Westen en de oplossing hiervoor. Uit de voorgaande presentatie en discussie bleek al dat in de dreigingsbeelden terrorisme Nederland van de afgelopen tien jaar de jihadistisch gerelateerde dreiging een constante factor was. In die DTN’s worden ook internationale ontwikkelingen sterk in de gaten gehouden. Onmiskenbaar is jihadistisch terrorisme nu de belangrijkste bron van terroristische dreiging tegen westerse landen. Die dreiging is meer dan tevoren aanwezig na de Arabische Opstanden in het tweede decennium van deze eeuw en de wrede oorlog in Syrië. Duizenden jongeren uit het Westen zijn naar het Midden-Oosten getrokken om zich aan te sluiten bij extremistische bewegingen als Jabhat al-Nusra en ISIS. ‘Thuisblijvers’ vormen jihadistische netwerken en sommigen zijn ontvankelijk voor de oproep in het eigen land een aanslag te plegen. De situatie in het Midden-Oosten beïnvloedt de dreiging tegen het Westen intensief. Zijn er ontwikkelingen in het vooruitzicht die op termijn die dreiging doen afnemen? En hoe kan radicalisering in westerse landen effectief worden voorkomen en bestreden? Wat moeten westerse overheden doen maar ook laten om de situatie in positieve zin te beïnvloeden?
De internationale spreker professor Peter Neumann (King’s College London) stelde dat de dreiging van het jihadisme ook in de komende decennia niet zal verminderen. Met behulp van sociale media kon hij met zijn onderzoek drie profielen van uitreizigers schetsen. De eerste, ‘defender’, wordt geïnspireerd door emotionele (defensieve) uitspraken van islamistische predikers. Een tweede type, ‘the seeker’, ziet uitreizen naar een conflictgebied als een avontuurlijk project. En een derde profiel was dat van de ‘follower’, voor wie het uitreizen een gevolg is van groepsdruk of het erbij willen horen. Een oplossing voor het tegengaan van uitreizigers en dreiging die deze veroorzaken begint volgens Neumann bij het uitten en delen van de belangen van de omringende landen en overeenstemming om gezamenlijke doelen te bereiken. Maatschappelijke weerbaarheid is daarbij van essentieel belang; ook met het oog op het tegengaan van polarisatie met maatschappelijke ontwrichting tot gevolg. Het praten met en investeren in jongeren zou radicalisering kunnen helpen tegengaan. “Het ontwrichten van de samenleving is immers een van de terroristische doelen”, volgens Neumann.

Als onderdeel van het tweede blok, kwam in de paneldiscussie met name de internationale dimensie aan bod. De sprekers, Rena Netjes (Arabiste), Marcel Kurpershoek (voormalig speciaal gezant voor Syrië) en Mark Singleton (Directeur International Centre for Counter-Terrorism - ICCT). Rena Netjes leidde de tweede paneldiscussie in door vanuit het perspectief van het Midden-Oosten geopolitieke verbanden te analyseren. Netjes: “We hebben het over een westers perspectief. Wat gebeurt er in de Franse wijken? En in de Belgische wijken? En Nederland? Maar de problemen komen toch echt allemaal uit het Midden-Oosten.” Netjes concludeerde decennialange onderdrukking van repressieve regimes in Irak, Syrië, Egypte en Algerije met westerse steun, ten grondslag ligt aan de radicalisering. “En die politieke redenen zijn toch het belangrijkst en die zijn vaak onderbelicht”. De westerse invloed op de conflicten in Syrië en Irak werd ook bevestigd door Marcel Kurpershoek. “Als je kijkt naar de grootste terrorist daar, dat is toch het Assad regime. De manier waarop ze handelen, alle protocollen van Genève worden daar gebroken. Grote bombardementen op burgerbevolkingen, gifgas, 12.000 mensen bij naam geregistreerd door Amnesty International zijn doodgemarteld en ga zo maar door. De lijst is ontzettend lang. Dat daar radicalisering uit voortkomt, als ze niet worden geholpen, dan krijg je natuurlijk een geweldige voedingsbodem voor extremisme, wat terrorisme oproept”. Kurpershoek, die het vervolgens vanuit de regio bekeek, zag drie dingen: “Ten eerste, een humanitaire ramp met 300.000 doden. Eigenlijk heeft het Westen daar niets tegenover gesteld. Het tweede is, de instorting van twee staten en daardoor een opvulling

van een vacuüm door problemen. Het derde, is de politieke oplossing die uit twee elementen bestaat: Syrië kan niet weer een land worden waar mensen normaal kunnen leven zolang het Assad-regime er zit. En het tweede, wat niet mag, is dat daarvoor in de plaats een jihadistisch regime komt". Er zal dus volgens Kurpershoek "iets moeten komen in de vorm van een VN-troepenmacht en die moet daar op de grond de orde herstellen*".* Mark Singleton sloot de discussie af met de constatering dat het jihadistisch fenomeen de komende jaren actueel zou blijven. Een bijdrage aan de oplossing op lokaal niveau is volgens Singleton dat het historisch besef van de Nederlandse samenleving moet groeien om de integratie te bevorderen.

Visie op de toekomst

Terugblikkend op tien jaar dreigingsbeelden en kijkend naar de toekomst blijkt de dreiging van jihadistisch terrorisme een constante factor; iets waar veel experts het over eens waren. De vraag werd gesteld of over tien jaar, in DTN80 de dreiging nog hetzelfde zou zijn qua vorm en aard? Of zijn er in 2025 nieuwe dreigingen? DTN60 over vijf jaar en DTN80 over tien jaar zal geen spiegel zijn van DTN40. Er zijn geopolitieke ontwikkelingen, technologische uitvindingen en ecologische veranderingen die de wereld modificeren. Geeft de kennis van de ontwikkelingen in terroristische dreiging in de afgelopen decennia enig houvast om daar uitspraken over te doen?

Grotere rol voor technologie

Een inzicht in deze kwestie werd geboden door onderzoeker Petter Nesser (Norwegian Defence Research Establishment), die aan de hand van zijn onderzoek een aantal voorspellingen deed. Allereerst is volgens Nesser de verleiding groot om een toekomst te zien met meer terrorisme. De afgelopen tien jaar onderzoek heeft onder andere een opvallende constatering opgeleverd over de werkwijze van terroristen. Deze blijkt weinig van aard en vorm te zijn veranderd. Daarnaast schetste Nesser net als Neumann profiel van de uitreiziger. Dit is naar zijn inzicht een ondernemend type met ambities om voor een ideologie te strijden en hierbij ook niet schroomt om anderen warm te maken voor de strijd. Ook erkende Nesser dat ISIS een indrukwekkende propagandamachine heeft. Hij voorziet ook een grotere rol voor technologie in combinatie met terrorisme een mogelijke trend. Tot slot gaf Nesser aan dat preventie op lokaal niveau van groot belang is om radicalisering tegen te gaan.

Mogelijk de komende 40 DTN's nog vast aan jihadistisch terrorisme

In de speech geschreven door professor Beatrice de Graaf (Universiteit Utrecht) werd aangegeven dat trends, zoals het toegenomen gebruik van social media, in de laatste jaren al veel invloed hebben gehad op de manier waarop terroristen jongeren bereiken. Ze gaf aan dat er een zogenaamde macht van incidenten heerst. Een goed voorbeeld zijn de aanslagen op 11 maart 2004 in Madrid, die aanleiding vormden voor de oprichting van de NCTb (de voorloper van de in 2012 opgerichte NCTV). Dit voorbeeld werd genoemd om aan te geven dat gebeurtenissen trends kunnen breken of ombuigen. Details en vorm van toekomstige dreigingen zijn daarom moeilijk te voorspellen. De Graaf deed toch een voorspelling en zei dat we mogelijk de komende 40 DTN's nog vast zitten aan jihadistisch terrorisme. Ze stelde ook dat geschiedenis ons leert dat naarmate de weerbaarheid vanuit de gemeenschap toenam, de voedingsbodem voor terrorisme verminderde.

'Who's afraid of Red, Yellow and Blue?'

Afdelingshoofd Terrorisme en Extremisme, Directie Analyse en Strategie, Paul Abels (NCTV) presenteerde zijn visie op de toekomst met behulp van het schilderij 'Who's Afraid of Red, Yellow and Blue?' van Barnett Newman (1970). Abels gaf aan dat links-terrorisme, gekenmerkt door de kleur rood, in de 70er jaren het dreigingsbeeld terrorisme in Nederland domineerde. Jihadistisch terrorisme was toen nog niet aan de orde in Nederland. Ook hij erkende dat het lastig blijft om de dreiging van terrorisme op langere termijn in te schatten. Abels illustreert dat de voornaamste dreiging een groene is, verwijzend naar het jihadisme en de kleur van de islam. Overigens, lijkt het Abels meer dan reëel dat jihadistisch terrorisme een dreiging blijft vormen. Het einde van het kalifaat van ISIS, voorziet hij dankzij de militaire inzet van een internationale coalitie. Verder, voorziet hij een toename van de dreiging rond milieuvraagstukken. Hij gaf deze potentiele vorm van terrorisme de kleur blauw. Een andere ontwikkeling die van groot belang kan zijn is volgens Abels de individualisering van de samenleving. Dit ondermijnt de weerstand tegen terrorisme en kan een toename van gewelddadige eenlingen tot gevolg hebben.

Facebook pagina 'Niet Mijn Islam'

Aan het einde van de dag werd een sociaal initiatief gepresenteerd door Naime Ajouaau, mede-oprichtster van de Facebookpagina 'Niet Mijn Islam'. De oprichters van het initiatief accepteerden niet dat hun geloof "gekaapt werd door gekken om mensen van hun leven te beroven". Ze wilden zich uitspreken tegen de ideeën en de daden van extremisten, die uit naam van de Islam wandaden verrichtten. De spreekster gaf ook aan dat moslims een eigen verantwoordelijkheid hebben, dat je 'oogst wat je zaait' en dat als je meedoet er ook kansen en mogelijkheden voor jou in deze samenleving zijn. De Facebookpagina gaf de mogelijkheid voor mensen hun ervaringen en gevoelens te delen. Dit resulteerde in vele dialogen op de pagina, waarna ook een fysieke bijeenkomst heeft plaatsgevonden waar de dialoog werd voortgezet.

Afsluitend Panel: Reflectie op de opbrengst van de dag

De hoofden van belangrijke partners van het NCTV waren ook aanwezig op de conferentie. Rob Bertholee (directeur-generaal van de AIVD), schout-bij-nacht Pieter Bindt (directeur van de MIVD), Ruud Bik (plv korpschef Nationale Politie) en Piet de Klerk (speciaal gezant voor Terrorismebestrijding van het Ministerie van Buitenlandse Zaken) reflecteerden op de opbrengst van de dag. Bertholee feliciteerde de NCTV met tien jaar DTN. Hij gaf aan dat het filmpje van El Ouali erg veel indruk op hem had gemaakt omdat het indringend laat zien dat polarisatie van de samenleving een valkuil kan zijn. Bindt concludeerde dat interne en externe veiligheid tegenwoordig buitengewoon met elkaar vervlochten zijn. Hij maakte zich grote zorgen over de situatie in het Midden-Oosten en voorzag dat het generaties gaat duren tot die regio weer opgebouwd is. Hij gaf tevens aan dat internationale steun geboden zou moeten worden. Dit werd beaamd door De Klerk, die tevens concludeerde dat door die vervlechting de complexiteit van terrorismedreiging vergroot wordt. Ook voegde De Klerk toe dat de overheid zijn verantwoordelijkheid moet nemen om te verhinderen dat jongeren daadwerkelijk uitreizen. Bik vond het belangrijk dat de politie en met name de wijkagenten inspelen op bepaalde spanningen in de maatschappij. Bik: "Voor de politie, en met name voor de bijna 3500 wijkagenten en 150 teamchefs *core business* is om die spanning te verminderen, in de gaten te houden wat er in die wijken speelt, ook in te spelen op potentiele uitreizigers en de familie die daar omheen zit". Ze moeten dan ook voldoende opgeleid worden om deze taak naar behoren te kunnen vervullen, iets waar bij de Nationale Politie volgens Bik nog veel vooruitgang geboekt kan worden. Het DTN zorgt voor een gezamenlijk beeld voor de uitvoerende diensten, aldus Bindt. Bertholee gaf aan dat er mogelijk een verandering in het DTN zou kunnen worden aangebracht. Hij droeg het idee aan om niet alleen een dreigingsniveau te bepalen, maar ook aan te geven in welke richting de dreiging zich zal ontwikkelen. Bik bevestigde de behoefte aan meer duidelijkheid en stelde voor om naast het DTN een scenario-ontwikkeling van de toekomst uit te geven die zou kunnen dienen als een strategische verkenning voor de veiligheidsdiensten.

Afsluiting Dick Schoof

Dick Schoof was blij met de constatering tijdens de conferentie dat het DTN wordt gezien als een document van grote waarde, kwaliteit en consistentie. In een wereld waarin veel verandering plaatsvindt in een geopolitieke setting en internationale veranderingen heeft het DTN zich bewezen als stabiel instrument. Schoof gaf aan open te staan voor tijdens de conferentie genoemde suggesties omtrent het dreigingsbeeld. Vooral het idee om te kijken naar de dreigingsniveaus en scenario's leken hem waardevol om verdere aandacht aan te besteden. Verder benadrukte Dick Schoof de essentiële rol van zorgvuldig omgaan met bewoordingen in het dreigingsbeeld, een onderwerp dat werd belicht in de presentatie van professor Bakker. Samenvattend stelde Schoof dat de NCTV samen met zijn partners moet blijven analyseren in de vorm van dreigingsbeelden. Hij benadrukte dat er in de afgelopen jaren enorme vooruitgang is geboekt in de onderbouwing van het dreigingsbeeld en duiding van de dreiging. Ook in de toekomst blijft het DTN van essentiële waarde. Schoof sloot de dag met de conclusie: "De analyse staat en is voor de toekomst een uitstekende basis om mee verder te gaan."